

Regeringskansliet
Justitiedepartementet

Yttrande över En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring (SOU 2021:35)

Sammanfattning

Åklagarmyndighetens ställer sig positiv till huvuddragen i de förslag som lämnas i betänkandet. De förslag som inte särskilt kommenteras i det följande tillstyrks.

Åklagarmyndigheten anser att det i den fortsatta beredningen bör göras vissa ytterligare överväganden i framför allt frågorna om strafflindring för utredningsmedverkan avseende annans brottslighet, anonyma vittnen och i viss mån angående stöd och skydd till vittnen.

Inledning

Åklagarmyndigheten ansluter sig till beskrivningen av den problembild som tecknas i betänkandet. För att i möjligaste mån komma till rätta med den grova och organiserade brottsligheten, och den tystnadskultur och risk för parallellsamhällen som hänger samman med den, krävs att de brottsbekämpande myndigheterna förfogar över effektiva rättsliga redskap och metoder.

Förslagen i betänkandet om förändringar i straffbestämmelserna för vissa brott utgör ett värdefullt steg i rätt riktning för att stävja angrepp på bevispersoner och motverka andra beteenden som syftar till att försvåra utredningen av brott.

Förslaget om en ny strafflindringsgrund för utredningsmedverkan avseende annans brottslighet kan i detta sammanhang också utgöra en del i att öka incitamentet att bryta tystnadskulturen och därmed förbättra förutsättningarna att utreda och lagföra brott i kriminella miljöer. Med hänsyn till att sådan

utredningsmedverkan för den enskilde kan förväntas leda till olika former av repressalier, och måhända även utgöra ett brott mot den egna upplevda tystnadsnormen, torde det dock krävas både att lindringen är betydande och att det går att lita på löften om lindring för att institutet ska få avsedd verkan. Förslaget saknar enligt Åklagarmyndigheten tillräcklig författningsreglering för att uppnå en sådan förutsebarhet för misstänkta.

De brottsutredande myndigheterna har sedan länge sett behovet av att uppgifter i vissa fall ska kunna lämnas anonymt i förundersökningen. Betänkandets slutsats är att ett system med anonyma vittnen inte ska införas. Som framgår i det följande är Åklagarmyndigheten av uppfattningen att det på föreliggande underlag inte går att slutligt ta ställning i frågan om ett sådant system ska införas eller inte.

Åklagarmyndigheten vill särskilt föra fram följande synpunkter på förslagen och övervägandena i betänkandet.

5 Strafflindring vid medverkan till utredning av annans brott

Strafflindringsregeln behövs

Åklagarmyndigheten är av såväl billighets- som effektivitetsskäl i grunden positiv till en ordning där misstänkta ska få lindrigare straff om de medverkar i utredningen även vad avser annans brottslighet.

Åklagarmyndigheten ansluter sig till det som anförs i betänkandet om skälen för en strafflindringsgrund utifrån billighetsskäl. Vad gäller förväntade effektivitetsvinster, dvs. förväntningarna på förslaget om en mer effektiv lagföring genom att det skapas incitament för misstänkta att medverka, kan dock bedömningen i betänkandet ifrågasättas.

Som nämnts inledningsvis torde det så gott som alltid i de situationer där en misstänkt överväger att berätta om annans brottslighet finnas starka skäl mot detta från den misstänkta utgångspunkt. Motståndet kan bestå i mer eller mindre välgrundade farhågor för repressalier i form av hot och våld mot såväl den egna personen som närstående men också som en följd av den misstänkta egen föreställning om det hedersamma i att inte berätta om andras brottslighet.

För att kunna övervinna hindret för misstänkta att bidra till utredningen av andras brott torde därför krävas en hög grad av förutsebarhet, dvs. att den misstänkta på goda grunder kan räkna med att medverkan kommer att räknas

vederbörande till godo när domstolen bestämmer straffet. Då förslaget i betänkandet inte innefattar någon form av bundenhet för domstolen i förhållande till åklagarens påföljdsyrkande kan det ifrågasättas om möjligheten till strafflindring på den nu aktuella grunden kommer att få något egentligt genomslag, i vart fall såvitt avser situationer med grov och organiserad brottslighet där betydelsen vore som störst.

Sammanfattningsvis anser Åklagarmyndigheten i denna del att möjligheten till strafflindring för utredningsmedverkan avseende annans brottslighet är en god ordning av flera skäl, men att det föreliggande förslaget inte kan förväntas leda till avsedda effektivitetsvinster. Trots dessa invändningar motsätter sig inte Åklagarmyndigheten att förslaget om en ny strafflindringsgrund genomförs, men förutsätter därvid att utfallet av regleringen utvärderas och att frågan om domstolens bundenhet av åklagarens påföljdsyrkande vid behov tas under förnyat övervägande.

Det krävs fler regler och mer överväganden

När det gäller den närmare utformningen av förslaget i denna del och hur förfarandet är tänkt att fungera vill Åklagarmyndigheten framhålla följande.

Åklagarmyndigheten delar bedömningen i betänkandet om att det inte ska krävas någon anknytning mellan den misstänkta/tilltalades brott och det brott som han eller hon lämnar uppgifter om. I de fall där den misstänkta lämnar uppgifter om brott som ligger utanför den förundersökning där han eller hon själv förekommer finns det dock anledning att uppmärksamma vissa frågor som inte får sitt svar i betänkandet.

En första fråga sammanhänger med det förhållandet att en åklagare endast råder över den förundersökning som han eller hon leder som förundersökningsledare. I det fall där en misstänkt i förundersökning A förklarar sig villig att lämna uppgifter som berör förundersökning B, ledd av en annan åklagare, kan fråga uppkomma om när och hur information om de lämnade uppgifterna ska förmedlas till åklagaren i förundersökning A och vilken information som ska lämnas.

Det kan förutses att de två olika förundersökningarna när frågan om informationslämnande uppkommer inte är i samma fas, och att åklagaren i förundersökning B inte kan lämna information om vilka uppgifter som lämnats utan att det vore till men för förundersökning B.

Konflikten mellan å ena sidan åklagarens objektivitetsplikt och å andra sidan intresset av att upprätthålla förundersökningssekretessen för att så långt som möjligt säkerställa att uppgifter vars lämnande riskerar att medföra men för brottsutredningen kan belysas och kommenteras enligt följande.

En misstänkt, häktad i en brottsutredning avseende grovt narkotikabrott (förundersökning A), som informerats om möjligheten till strafflindring för utredningsmedverkan avseende annans brottslighet, antyder i kontakten med polis att han är beredd att lämna uppgifter om annans brott, nämligen ett nyligen begånget mord. Polisen informerar åklagaren i förundersökningen avseende det grova narkotikabrottet (åklagare A) om att den misstänkte kan tänkas vara villig att lämna uppgifter om mordet. Förundersökningen om mordet (förundersökning B) leds av en åklagare (åklagare B).

I denna situation ska enligt bedömningen i betänkandet (sid. 257) åklagare A kunna ge fördjupad information till den misstänkte angående förutsättningarna för strafflindring vid utredningsmedverkan. Enligt betänkandet bör åklagaren då även informera om hur stor straffreduktionen typiskt sett skulle kunna bli, dock utan att inleda några förhandlingar med den misstänkte eller lämna informationen på ett sådant sätt att den riskerar att strida mot förbudet mot otillbörliga förhörsmetoder enligt 23 kap. 12 § RB. Som anges i betänkandet har åklagare A inte någon insyn i förundersökning B och den information som ska lämnas till den misstänkte om möjlig straffreduktion måste vara generell och lämnas med åtskilliga förbehåll för att inte riskera att leda till att den misstänkte i ett senare skede upplever sig vilseledd av åklagaren.

Om den misstänkte förklarar sig villig att lämna uppgifter av betydelse för förundersökning B får senast därefter åklagare A kontakta åklagare B och informera om att den misstänkte vill lämna uppgifter. Enligt betänkandet är det i denna situation upp till åklagare B att bedöma, med beaktande av sin objektivitetsplikt, om det finns anledning att höra den misstänkte i utredningen.

I detta sammanhang finns anledning att påpeka att just på grund av åklagarens objektivitetsplikt torde det så gott som aldrig vara möjligt för åklagare B att avböja att höra den misstänkte. Även för det fall att åklagare B anser sig kunna styrka brott oavsett vilka uppgifter den misstänkte är beredd att lämna torde denne inte, i motsats till vad som anförs i betänkandet (sid. 261), kunna välja att inte höra den misstänkte, detta eftersom det inte är känt vilka uppgifter som ska lämnas och då det är fullt möjligt att dessa uppgifter skulle kunna vara till fördel för den eller de som är misstänkta i förundersökning B.

Oavsett om uppgifterna som lämnas i förundersökning B är av väsentlig betydelse, eller ens av någon betydelse, så uppkommer frågan om hur åklagare B ska

förmedla detta till åklagare A och när så ska ske. För att uppgifterna ska kunna beaktas av åklagare A vid åtal genom förslag om påföljd och av domstolen när straffmätningen ska ske så behöver informationen från åklagare B lämnas före åtal i förundersökning A eller i vart fall före domen i det målet. Om förundersökning B är i ett tidigt utredningsskede när förundersökning A utredningsmässigt är slutförd är frågan om åklagare A kan vänta med att väcka åtal till dess åklagare B bedömer att ens någon information om vilken betydelse de lämnade uppgifterna har haft kan lämnas utan men för utredningen i förundersökning B.

Frågan är också hur utförlig informationen behöver vara. Om informationen ska kunna ligga till grund för domstolens egen bedömning av om uppgifterna varit av väsentlig betydelse så torde så gott som aldrig information om uppgifternas värde enligt åklagare B kunna lämnas förrän i ett mycket sent skede, detta för att inte riskera att skada utredningen. I realiteten är det endast åklagare B som kan bedöma vilket värde de lämnade uppgifterna haft, varför det kan ifrågasättas om den information som åklagare B bör behöva lämna sträcker sig längre än till just bedömningen om uppgifterna varit av väsentlig betydelse eller inte, och således inte innefatta vilka uppgifter som lämnats och på vilket sätt och i vilket avseende de haft betydelse.

Eftersom den åklagare som blir erbjuden information av förment betydelse för den egna utredningen (B) i exemplet ovan i enlighet med principerna om objektivitet inte har möjlighet att avstå från att ta del av informationen så måste denna åklagare själv, utifrån utredningsläget i den egna förundersökningen, få avgöra när och vilken information som kan lämnas. En annan ordning skulle medföra risk för att misstänkta av egna eller andras intressen förklarar sig villiga att lämna uppgifter om andra brott för att därigenom bereda sig tillgång till information (direkt eller indirekt) om den andra förundersökningen.

Hur det här utbytet mellan två utredningar ska fungera regleras inte i förslaget. Enligt Åklagarmyndighetens uppfattning är dessa problem inte heller ordentligt belysta i allmänmotiveringen.

Ett ytterligare exempel på en situation där utredningar inte befinner sig i fas med varandra är de fall där de lämnade uppgifterna avser brott som redan har varit föremål för en lagakraftvunnen frikännande dom och således frågan om resning kan uppkomma. En annan situation är då uppgifterna avser brott där förundersökningen tidigare har lagts ned. Hur ska man inom ramen för en pågående förundersökning med en uppgiftsvillig, kanske häktad misstänkt kunna och hinna hantera behovet av att värdera betydelsen av de lämnade

uppgifterna? Slutligen är inte heller reglerat eller belyst vad som ska gälla vid uppgiftslämnande till förundersökningar på spaningsstadiet.

Även de här frågorna skulle behöva analyseras ytterligare och ge klarhet i hur situationerna ska hanteras.

Även dialogen med uppgiftslämnaren kräver författningsstöd

Så som förslaget i betänkandet är utformat utgör detta inte ett kronvitnesssystem i egentlig mening och än mindre ett närmande till ett system där åklagaren och den misstänkta kan träffa överenskommelser i åtals- och påföljdsfrågan (s.k. plea bargaining). Den effektivitet som följer av sådana system kan, som redan nämnts, inte förväntas med det lämnade förslaget. Oaktat att det alltså inte är ett kronvittnes- eller plea bargain-system som föreslås torde det stå klart att frågan om straff och påföljd, i större utsträckning än vad som nu är fallet, kommer att bli föremål för diskussioner mellan åklagaren och den misstänkta. I betänkandet (avsnitt 5.6.5) anges att åklagare ska ge en s.k. fördjupad information till den misstänkta om möjligheterna till strafflindring men att informationen ”självfallet inte får lämnas på sådant sätt att den riskerar att strida mot förbudet mot otillbörliga förhörsmetoder enligt 23 kap. 12 § RB”. Vidare anförs att detta ”innebär bl.a. att den inte får presenteras på sådant sätt att den misstänkta upplever sig pressad att lämna uppgifter eller att han eller hon förespeglas några garantier.” Betänkandet ger inte någon vägledning i frågan vilka överväganden åklagaren bör göra i kontakten med den misstänkta i samband med att informationen lämnas för att säkerställa den misstänkta rättssäkerhet och för att få den nya ordningen att fungera.

För att uppfylla kraven på förutsebarhet och transparens torde det enligt Åklagarmyndighetens uppfattning krävas att förfarandet kring det nya institutet – från den tidpunkt då den misstänkta informeras om möjligheten till strafflindring fram till dess att domstolen upplyses om betydelsen av de uppgifter om annans brottslighet som den misstänkta lämnat – på ett tydligt sätt regleras i författning. Det kan inte anses tillfredsställande, om ens möjligt, att sådana för rättssäkerheten centrala frågor som berör åklagarens handlingsutrymme, förutsebarheten för misstänkta, sekretess- och insynsfrågor m.m. regleras genom myndighetsinterna riktlinjer, vilket utredningen delvis förefaller utgå från.

Resning till nackdel bör vara möjligt vid felaktig strafflindring

Åklagarmyndigheten delar inte bedömningen i betänkandet att resning till nackdel för tilltalad som fått strafflindring inte ska vara möjlig om det senare

visas att de uppgifter som en tilltalad lämnat inte varit sådana att de borde ha föranlett någon strafflindring. Det är inte rimligt att resning inte ska beviljas i de fall en tilltalad fått en avsevärd strafflindring på felaktiga grunder. Detta särskilt om den tilltalade medvetet har lämnat felaktiga uppgifter om annans brottslighet för att bereda sig själv fördelar. Att straffskalan för sådana beteenden skärps i enlighet med förslaget är inte tillräckligt.

6 Anonyma vittnen

I betänkandet beskrivs fördelar och nackdelar med införandet av en möjlighet att vittna anonymt. Åklagarmyndigheten efterfrågar emellertid en mer djupgående analys av skälen för och emot en ordning med anonyma vittnen. En sådan ordning finns i flera jämförbara länder och oavsett om en sådan ordning framstår som lämplig och ändamålsenlig inom ramen för svensk rättsordning är frågan om anonyma vittnens vara eller inte vara en central rättspolitisk fråga. När nu frågan på allvar övervägs krävs enligt Åklagarmyndigheten ett mer utvecklat beredningsunderlag för att säkert kunna förhålla sig till utredningens slutsats om att ett system med anonyma vittnen inte bör införas.

Åklagarmyndigheten vill därför understryka det behov av en ordning med anonyma vittnen som trots allt har konstaterats. Det finns flera exempel att lyfta fram från den operativa verksamheten som visar att anonyma vittnen i vissa fall skulle kunnat leda förundersökningen framåt. Frågan förtjänar en mer djupgående analys samt ett mer omfattande beslutsunderlag inför ett slutligt ställningstagande.

7 Stöd och skydd till vittnen

Åklagarmyndigheten instämmer i de bedömningar som görs i betänkandet och tillstyrker förslagen med följande synpunkter.

Den föreslagna sekretessen för vissa uppgifter angående målsägande, vittnen och andra förhörspersoner (avsnitt 7.3.5) tillstyrks, men bör – jämte brottmål och tvistemål om enskilt anspråk i anledning av brott – även omfatta *ärenden om kontaktförbud*. Dessa ärenden har typiskt sett ett omedelbart samband med brottmål och de inblandade aktörerna är också typiskt sett desamma. För att inte skyddsvärda aktörers uppgifter ska lämnas öppna i kontaktförbudsärenden och därigenom också i brottmål bör kontaktförbudsärenden inkluderas i föreslagen sekretess.

Avseende den information som föreslås att ges till vittnen (avsnitt 7.2.3) bör det i motiven möjligen understrykas att kontaktuppgifterna inte bör gå till

någon enskild person, t.ex. en utredare, utan till en mer tidsbeständig funktion, t.ex. ett gruppnummer eller motsvarande. Detta i syfte att inte ge information som riskerar att bli inaktuell på grund av personalrörlighet eller av andra skäl.

Detta yttrande har beslutats av riksåklagaren Petra Lundh efter föredragning av kammaråklagaren Malin Granström. I den slutliga handläggningen av ärendet har också rättschefen Marie-Louise Ollén och vice överåklagaren Magnus Johansson deltagit.

Petra Lundh

Malin Granström

Kopia till

Kommunikationsavdelningen

Rättsavdelningen

Biblioteket

Paula Ljunggren, chefssekreterare